

Bilaga: Uppdaterat stödmaterial för barnrättsperspektivet inom socialtjänsten

Stödmaterial för barnrättsperspektivet inom socialtjänsten

2017, Första upplagan. Uppdragsansvarig: Annelie Sjöberg

2021, Andra upplagan, första tryckningen. Uppdragsansvariga: Maria Sköld och Malin Fornander

Ansvarig förvaltning: Socialförvaltningen, Stockholms stad.

Bilderna i stöd materialet är hämtade från...Övriga bilder publiceras enligt överenskommelse.

Förord

Innehåll

<u>Inledning – Barnrättsperspektivet .....</u>	<u>2</u>
<u>1. Barnets rätt till delaktighet .....</u>	<u>5</u>
<u>2. Att beakta barnets bästa.....</u>	<u>17</u>
<u>3. Skolan som skyddsfaktor.....</u>	<u>24</u>
<u>4. Samverkan med flera aktörer.....</u>	<u>30</u>

Bilaga:

Tips på frågor att ställa till föräldrar i vuxenhandläggning

Inledning – Barnrättsperspektivet

Löpande text: Sedan 1 januari 2020 är vi enligt lag skyldiga att arbeta enligt FN:s konvention om barnets rättigheter. Det här stödmaterialet ska bidra till ökad förståelse för hur socialtjänstens olika verksamheter kan jobba aktivt för att leva upp till lagen. Materialet är ett komplement till övriga dokument inom området.

Av barnkonventionens artiklar kommer vi främst beröra artikel 3 om barnets bästa och artikel 12 om barnets rätt att framföra sina åsikter och få dem beaktade. I denna omarbetade upplaga av stödmaterialet lyfts vikten av en fungerande skolgång och artikel 28, barnets rätt till utbildning, fram i ett nytillkommet kapitel; *Skolan som skyddsfaktor*.

Stödmaterialet vänder sig till alla socialtjänstens verksamhetsområden som direkt eller indirekt fattar beslut i frågor som rör barn. Med indirekt menas verksamheter som fattar beslut som berör en förälder eller en annan person som lever med ett barn i sin vardag. Med barn menas en person under 18 år.

Mindre framträdande ruta/citat: ”Ett barnrättsbaserat synsätt kräver att varje barn erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare med en individuell personlighet, egna behov och intressen samt personlig integritet.” Barnrättighetsutredningen SOU 2016:19

Figur där barnrättsperspektivet illustreras som ett centralt begrepp vari de andra två begreppen ingår:

Barnrättsperspektiv

Innebär att vid varje beslut eller åtgärd som rör barn beakta att dess rättigheter enligt barnkonventionen tas till vara.

Barnperspektiv

Innebär att vuxna ser barnet, strävar efter att förstå det och vidtar åtgärder som de bedömer vara till barnets bästa.

Barnets perspektiv

Syftar på det barnet själv upplever, beskriver och tycker. Här krävs att barnet själv har fått säga sin mening.

Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad

Ingress: Kommunfullmäktige i Stockholms stad har antagit ett program för barns rättigheter och inflytande. Det ska stödja alla stadens verksamheter i arbetet med att leva upp till lagen om FN:s konvention om barnets rättigheter, och annan

lagstiftning inom området. Alla medarbetare ska ha kunskap om innehållet i programmet, och verksamheterna ska jobba aktivt med frågorna.

Programmets fokusområden:

1. Beslutsfattare och medarbetare ska beakta barnperspektivet och omsätta barnets rättigheter i alla beslut, i alla uppdrag och i det dagliga arbetet.
2. Barns rätt till likabehandling och skydd mot diskriminering ska säkerställas.
3. Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter, och få dem respekterade.
4. Barn och vuxna ska ha kunskap om barnets rättigheter och vad de innebär i praktiken.
5. Barn ska vara trygga och skyddas mot psykiskt och fysiskt våld.

Läs vidare i ”Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad” och i Stockholms stads barnombudsmans ”Stödmaterial för att pröva barnets bästa”.

Övrigt relevant material

Löpande text gärna i ruta som i förslaget: På barnombudsmannen.se hittar du mer material och information som hjälper dig och dina kollegor leva upp till barnkonventionen Där finns bland annat:

- Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om *Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet*
- *Uppnå kvalitet i beslut som rör barn och unga*
- *Barnrättsresan – Barnombudsmannens processtöd för att hjälpa kommuner, regioner och myndigheter att utveckla sitt barnrättsarbete.*

Även socialstyrelsen erbjuder stöd i arbetet med dessa frågor. På socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barnets-rattigheter-och-barnkonventionen hittar du bland annat dessa kunskapsstöd:

- *Att samtala med barn – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.*
- *Bedöma barns mognad för delaktighet – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.*

Även på kunskapsguiden.se finns mycket att hämta. Där kan du bland annat läsa om:

- *Familjeorienterat arbetssätt*
- *Barns delaktighet*
- *Barn som anhöriga*

Inom Stockholms stad finns dessutom riktlinjer och stödmaterial för respektive verksamhetsområde. För vissa områden finns även särskilda stödmaterial om barnperspektiv, anpassat för verksamheten.

Förutsättningar för ett framgångsrikt barnrättsarbete

Löpande text: Att utveckla ett arbetssätt tar tid, och för att nå önskat resultat och faktisk förändring krävs både resurser och uppföljning. I faktabladet Att arbeta praktiskt med barnkonventionen presenterar barnombudsmannen på nationell nivå ett antal viktiga faktorer för ett lyckat barnrättsarbete. De har visat sig vara framgångsrika för kommuner, landsting eller statliga myndigheter när de ska integrera ett barnrättsperspektiv i sina verksamheter. Det här är faktorerna:

- **Ledningens** entydiga stöd och engagemang
- Arbeta in perspektivet i **centrala styrdokument**
- **Utbildning och information**
- Utgå från **befintliga arbetsprocesser**
- Ekonomiska och personella **resurser**
- **Dialog** och erfarenhetsöverföring
- **Uppföljning** och utvärdering

Tipsruta: Många förvaltningar och verksamhetsområden inom socialtjänsten har tagit fram en **plan för hur arbetet med barnrättsperspektiv ska bedrivas** utifrån dessa punkter. En sådan implementeringsplan behöver uppdateras och följas upp för att hållas levande. Undersök – finns det en plan för hur barnrättsarbetet ska bedrivas i din verksamhet? Och i så fall, är den aktuell?

Att hålla barnrättsperspektivet levande

Ingress: Ett lyckat barnrättsbaserat arbete är en ständigt pågående process. Barnrättsperspektivet behöver hållas levande i det dagliga arbetet och på alla nivåer i organisationen. Det är också viktigt att introducera nya medarbetare i barnrättsarbetet.

Löpande text: En viktig del i förverkligandet av ett barnrättsbaserat arbetssätt är att se över om kompetensutveckling behövs, och i så fall vilken och för vem. Behovet kan se olika ut beroende på vilka kompetenser som redan finns och i vilket område inom socialtjänsten du verkar.

Ett annat sätt att se till att barnrättsperspektivet inte tappas bort är att lägga till det som en stående punkt vid ärendedragningar och handledningar. Under ärendedragningar kan arbetsgruppen tillsammans resonera kring hur ett barn påverkas av ett beslut som ska fattas. Det skapar tillfälle för gemensamt lärande och ökad samsyn. Det är också bra med återkommande tillfällen där medarbetare får möjlighet att dela med sig av erfarenheter och lärdomar. Enkla men regelbundna metoder och moment kan ge goda resultat.

Framträdande ruta: Ett sätt att hålla barnrättsperspektivet levande kan vara att tilldela en person i en förvaltning särskilt ansvar. Hen får som uppdrag och mandat att stödja alla

verksamhetsområden och enheter i att ta fram en plan för arbetet. Hen ansvarar även för uppföljning. I Stockholms stad finns ett nätverk för barnrättssamordnare från olika stadsdelsförvaltningar. Tillsammans med socialförvaltningen arbetar de för att utveckla barnrättsarbetet inom stadens socialtjänst. Många barnrättssamordnare har ett lokalt nätverk av ”ambassadörer” eller ”barnombud” som bidrar till att förankra och upprätthålla ett barnrättsbaserat arbetssätt i sin verksamhet.

Stödmaterialets fyra delar

Del 1.

Barnets rätt till delaktighet. Här beskrivs viktiga delar av arbetet med dialog med barn och unga, både i grupp och i individärenden.

Del 2.

Att beakta barnets bästa. En vägledning om barnchecklistor och barnkonsekvensanalyser.

Del 3.

Skolan som skyddsfaktor. Om skolgångens centrala betydelse för barnets rättigheter.

Del 4.

Samverkan men flera aktörer. Om behovet av samverkan för att uppnå en helhetssyn på barnets situation.

1. Barnets rätt till delaktighet

Ingress: Barn har rätt till att få information och att komma till tals i frågor som rör dem. Det är socialtjänstens ansvar att skapa förutsättningar för barns delaktighet, anpassat efter barnets ålder, mognad och individuella förutsättningar.

Löpande text: Enligt svensk rätt ska barn betraktas som fullvärdiga kompetenta individer som ska bemötas med respekt i alla sammanhang. I alla beslut och åtgärder som rör barnet ska hens specifika behov och intressen beaktas. Det räcker alltså inte att utgå från en allmän och generell bild av vad som skulle vara bra för ett barn i en situation. Varje barn har rätt att få sina individuella behov tillgodosedda utifrån sina grundläggande rättigheter.

När socialtjänsten fattar beslut om en åtgärd som rör ett barn ska barnet få relevant information. Barnet har rätt till information i ärenden som hen påverkas av, direkt eller indirekt. Det gäller oavsett om det är barnet självt eller en vårdnadshavare som är aktuell hos socialtjänsten. En bedömning måste alltid göras av vilken information som är lämplig att lämna till barnet i det enskilda fallet. Information som rör en annan person än barnet självt kan dock inte lämnas ut om den skyddas av sekretess.

För att kunna ha ett samtal med ett barn som inte är aktuellt för utredning inom socialtjänsten behövs vårdnadshavares samtycke, om barnet inte nått tillräcklig ålder och mognad för att själv besluta om sin medverkan. Detta hindrar inte socialtjänsten ifrån att prata med ett barn som följer med en förälder som ska träffa sin handläggare. Då kan det handla om att lyssna på vad barnet vill säga, presentera sig själv och berätta om sin verksamhet. Inom ramen för en utredning får socialtjänsten samtala med barnet utan samtycke från vårdnadshavaren. Vårdnadshavaren bör då informeras om samtalet innan det genomförs. Utgångspunkten är att barn har rätt att komma till tals och få information och det bästa för barnet är i regel att delaktighet skapas med vårdnadshavares samtycke.

Informationen bör ges så tidigt som möjligt, dels för att lugna i en kanske obekant och skrämmande situation, dels för att barnet ska kunna ge uttryck för sin inställning tidigt i processen.

Informationen behöver vara anpassad till barnets ålder och mognad. Barnet måste förstå syftet med att hen tillfrågas. Hen behöver få information om vilket stöd som finns att få och vilka rättigheter hen har i kontakten med socialtjänsten. Det kan till exempel handla om vem som får reda på det barnet berättar, att det finns möjlighet att få ta med en stödperson och att få välja om föräldrarna ska vara med eller inte. Det är viktigt att ta reda på om barnet har kunnat ta emot och förstå den information som lämnats.

Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Det kan göras muntligt, skriftligt eller på annat sätt. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hens inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnet ska känna att hens medverkan har betydelse och att hens synpunkter tas på allvar. Ett barn har däremot ingen skyldighet att berätta vad hen tänker, tycker eller önskar.

Att träffa socialtjänsten

Löpande text: Många barn uttrycker att de är nervösa och oroliga inför mötet med socialtjänsten. För att göra det möjligt för barn att komma till tals i ett samtal behövs goda förutsättningar och trygga miljöer. Det handlar bland annat om att avsätta tillräckligt med tid för att skapa förtroende och bygga relation. En inbjudande och varm miljö både i reception och besöksrum underlättar ofta. Många barn trivs i en ombonad miljö medan andra behöver ha det avskalat för att kunna fokusera på samtalet. En del barn pratar hellre hemma, under en promenad eller på ett fik. För andra är den avskilda miljön på ett socialkontor en förutsättning för att kunna prata. I de fall då det är svårt att få till ett samtal och skapa delaktighet kan det vara särskilt viktigt att klargöra barnets önskemål kring var mötet ska äga rum.

Det är också viktigt att skapa möjlighet för barn att föra fram sina åsikter. En del barn har svårt att uttrycka och formulera sig i ett samtal. Därför behöver det finnas olika sätt för barn att komma till tals.

Inför ett samtal med ett barn är det även viktigt att fundera över vem eller vilka som ska delta. Ibland kan det vara svårare att få kontakt med barnet när föräldrarna är med, och ibland är föräldrarnas närvaro i rummet en förutsättning för ett gott samtal. För vissa barn är det viktigt att få träffa sin handläggare ensam medan andra vill ha en förälder eller annan stödperson med sig.

Det centrala är att barnet så långt som möjligt ska få möjlighet att vara med och bestämma hur samtalet ska gå till. När barn tillfrågas om sin kontakt med socialtjänsten är det ett framför allt ett önskemål som ofta kommer fram: barn vill bli bjudna på fika.

Framträdande ruta/Tipsruta: Här kan barn få information om socialtjänstens arbete och om sina rättigheter i kontakten med socialtjänsten. Sprid gärna länken - [Möte med soc - Koll på soc \(kollpasoc.se\)](https://www.kollpasoc.se)

Modell för barns deltagande

Sociologen Roger Hart, som bland annat arbetat vid Unicef, har presenterat en modell som kan användas för att värdera barns och ungas deltagande i frågor som berör dem.

- De första tre stegen innebär ingen delaktighet
- De två följande stegen innebär viss delaktighet. För att leva upp till barnkonventionen ska hänsyn ha tagits till barnets åsikter
- De tre översta stegen innebär delaktighet och inflytande.

Oavsett om frågan rör ett enda barn eller en grupp av barn är det bra att fundera över var i trappan det är lämpligt och möjligt att befinna sig i inför varje dialog med barn

Figur enligt förslag från kommunikationsbyrån med justering enligt ovan:

Snabbcheck av barnets delaktighet i ett socialtjänstärende

Information

Finns det ett barn som berörs direkt eller indirekt?

Har barnet fått relevant information?

Har barnet förstått informationen?

Delaktighet och inflytande

Vet barnet varför hen tillfrågas?

Har barnet getts möjlighet att komma till tals och föra fram sina åsikter?

Hur har barnets åsikter beaktats?

Återkoppling

Har barnet fått återkoppling och information om vilka beslut som fattats och hur barnets bästa har beaktats?

Ska barnets vilja styra beslutet?

Ingress: Barn har alltså rätt att bli hörda och tagna på allvar. Men det innebär inte att det är barnets vilja som avgör vilka beslut som ska fattas och vilka åtgärder som ska vidtas.

Löpande text: Barnets vilja är en del av bedömningen av barnets bästa och ska alltid synliggöras i beslutet. Om det finns en konflikt mellan barnets vilja och barnets bästa behöver det beskrivas i beslutsunderlaget. Barn har rätt att få uttrycka sin vilja, men har samtidigt rätt att slippa ta ansvar för svåra beslut. Om ett beslut strider mot barnets vilja behöver barnet få veta varför det inte blev som hen önskade. Om inte den återkopplingen ges och når fram finns det risk för att barnet upplever att hen inte blir tagen på allvar. Då kan hen känna sig ännu mer maktlös än tidigare.

Ålder och mognad

Ingress: Utgångspunkten är att alla barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter och att barns åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Men vad innebär det?

Löpande text: Som handläggare behöver du bedöma det enskilda barnets förmåga att förstå det hen ska uttrycka sin åsikt om. Du behöver också anpassa information och bemötande utifrån barnets behov och utvecklingsnivå.

Rätten till delaktighet och information har ingen nedre åldersgräns. Ju äldre ett barn är, desto mer självständigt bedöms hen kunna ta beslut kring sin medverkan i kontakten med socialtjänsten. 2014 kom ett JO-utlåtande kring två barn, 12 och knappt 15 år gamla. Mot bakgrund av barnens ålder var det rimligt att bedöma att de själva, utan vårdnadshavarnas samtycke, kunde bestämma om de skulle prata med utredarna i en förhandsbedömning eller inte (JO dnr 3891-2014). Det finns vissa specifika åldersgränser i lagstiftningen som rör barns rätt att

få vara med och bestämma. Barn som har fyllt 15 år har till exempel rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt SoL och LVU. Det innebär bland annat att barnet själv kan söka bistånd. Vårdnadshavarens inställning till ansökan och behov av bistånd behöver dock hämtas in under utredningen. För barn som har fyllt 15 år får socialnämnden besluta om öppna insatser även utan vårdnadshavarens samtycke – så länge det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det.

Begreppet mognad handlar om förmågan att förstå och bedöma vilka konsekvenser den aktuella frågan medför. Ett yngre barn behöver troligen mer ledning än ett äldre barn. Det är viktigt att ta hänsyn till individuella skillnader i barns förmåga, oavsett ålder.

Barn söker trygghet i sina relationer. Det innebär att de kan utveckla en följsamhet när de talar med vuxna. När du har ett samtal med ett barn finns därför en risk att barnet bekräftar dina eller någon annan vuxens hypoteser snarare än att framföra sina egna åsikter. Barnet kan känna att hen vill leva upp till handläggarens, föräldrarnas eller andra viktiga personers förväntningar i stället för att tala utifrån sina egna erfarenheter och upplevelser. Barnet kan också bära på känslor av lojalitet, rädsla och omsorg om andra människor omkring sig som kan påverka barnets förmåga och frihet att berätta. Som handläggare är det viktigt att ha kunskap om barns olika förutsättningar och tänkbara begränsningar. Du behöver tillsammans med barnets föräldrar försöka överbrygga dem och öppna upp för barnet att berätta och uttrycka sina åsikter.

Barns delaktighet i individärenden gällande barn och unga

Ingress: Barn som är aktuella inom socialtjänsten olika verksamhetsområden har rätt att vara delaktiga genom hela processen när beslut fattas, och när de följs upp.

Löpande text: Socialtjänstens barnavårdsutredningar genomförs enligt BBIC, Barns behov i centrum, som innehåller en struktur för handläggning, genomförande och uppföljning. Syftet med BBIC är bland annat att ge barn mer delaktighet och inflytande. Arbetet med BBIC ska utgå från barnets rättigheter och låta barnets bästa vara avgörande. Barnets bästa ska alltid vara utgångspunkten i socialtjänstens utredningar kring barn som kan behöva skydd eller stöd. Även i frågor om vårdnad, boende och umgänge ska barnets bästa vara avgörande. Vi behöver ta hänsyn till barnets vilja, utifrån en bedömning av hens ålder och mognad. Detta gäller även barn som har funktionsnedsättning och utreds för insatser inom LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Till att börja med behöver barnet få information om vilken roll du som utredare har i förhållande till barnet, och varför ni träffas. Informationen ska vara formulerad utifrån barnets ålder och mognad. Syftet med samtalen är att få en bild av barnets vilja och livssituation. Tänk på att vara tydlig med sammanhanget, ramarna och hur det barnet berättar kommer att hanteras. Undvik att ställa ledande frågor. Det är så klart viktigt att få in ett så gediget underlag som möjligt, men samtidigt får barnet aldrig ”luras in” i att berätta mer än vad hen egentligen vill. Efter varje samtal ska barnet få information om vad som kommer hända i nästa steg. Barnet bör också erbjudas ett avslutande samtal där hen får veta vad utredaren har kommit fram till. Då får barnet möjlighet att ställa frågor och lämna synpunkter på utredarens förslag. Om barnet eller familjen

beviljas en insats från socialtjänsten har barnet rätt att vara delaktig när insatsen utformas och följs upp.

De yngsta barnen

Även små barn har rätt att få information anpassad efter ålder och mognad och att vara delaktiga i den mån det är möjligt. När det gäller de allra yngsta barnen kan delaktighet handla om att observera barnet i samspel med sina föräldrar.

Vid korta kontakter och förhandsbedömning

Barns rätt till delaktighet gäller även vid korta kontakter med socialtjänsten, men kan ibland behöva anpassas utifrån situationen. Barn har alltid rätt till information i frågor som berör dem. Om du inte kommer träffa barnet igen är det särskilt viktigt att ge hen den återkoppling som kan ges i stunden. Om du inte träffar ett barn under en förhandsbedömning ska detta motiveras. Då behöver det föras ett resonemang kring hur barnet ska få den information hen behöver.

Barn med funktionsnedsättning

Att samtala med barn som har särskilda svårigheter eller funktionsnedsättningar kan vara en utmaning. Det kan krävas att du som handläggare har speciell kunskap, erfarenhet och inlevelseförmåga. Varje barn bär på en unik kunskap om hur det är att vara just den hen är, med sina färdigheter och begränsningar. Barnet kan behöva erbjudas stöd anpassat till sin funktionsnedsättning, ålder och mognad för att kunna vara delaktig. I dessa fall är det klokt att planera in extra gott om samtalstid för att hinna skapa kontakt och kommunicera. Du kan också boka in flera korta besök beroende på hur behovet ser ut. Ibland kan det även behövas speciella kommunikationshjälpmedel. I konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning förtydligas dessa barns rätt till delaktighet i frågor som rör dem. Där understryks också att barnen ska erbjudas stöd för att kunna utöva rätten att uttrycka sina åsikter.

Ibland underlättar det att träffa barnet i hens egen miljö. Det kan till exempel vara i skolan eller förskolan tillsammans med en pedagog som har kunskap om barnets utveckling. Det är viktigt att som handläggare bygga en relation med barnet för att få kunskap om barnets behov.

Framträdande ruta/Tips: För tips och inspiration: Läs mer på [Lyssna-på-oss.pdf](#) från Funktionsrätt Sverige och [opratat.se](#) från Nka, Nationellt kunskapscentrum för anhöriga.

Ensamkommande och nyanlända barn

Barnets rättigheter enligt Barnkonventionen gäller alla barn som bor eller vistas i Sverige. Det gäller alltså oavsett om barnet har svenskt medborgarskap, uppehållstillstånd, är EU-medborgare eller befinner sig illegalt eller på andra grunder i landet.

Ensamkommande och nyanlända barn som har flytt till Sverige med sina föräldrar eller andra närstående har ofta varit med om mycket. De kan ha upplevt våldsamma konflikter, uppskakande förluster och en farlig flykt till Sverige. Dessa erfarenheter kan påverka deras psykiska hälsa, mognad och utveckling. Samtidigt har många barn också resurser och egenskaper som gör att de klarar av att hantera de risker de utsatts för. Bland dessa barn är det

många som utvecklat en stark förmåga att ta ansvar för sig själv och sin livssituation. Det är viktigt att avlasta barn som tar orimligt mycket ansvar, men samtidigt stötta och uppmuntra deras kompetens, delaktighet och inflytande.

När handläggningen kring ensamkommande barn kräver samtycke från vårdnadshavare är det barnets gode man eller särskilt förordnade vårdnadshavare som tar ställning i frågan.

Precis som i alla samtal med barn är det viktigt att du försäkrar dig om att barnet har förstått det du vill förmedla, och att du har uppfattat det barnet har sagt på rätt sätt. Om ett barn inte pratar svenska är det viktigt att anlita en tolk inför samtalet, så att barnet kan vara delaktigt. Kom ihåg att det behövs extra tid för ett samtal där en tolk deltar. Välj alltid en utomstående tolk – att låta barn tolka samtal med föräldrar, vänner eller andra närstående är inte förenligt med barnkonventionen. Det kan bland annat leda till att barnet får ta ett orimligt ansvar, skapa en maktförskjutning i familjen och medföra att barnet missar undervisning i skolan. Det innebär också en risk för att det som sägs inte översätts korrekt vilket kan leda till missförstånd.

Delaktighet i samband med insatser

När en insats riktar sig till ett barn bör barnet få kännedom om vad insatsen innebär, vad målet är och hur planeringen ser ut. Ge barnet möjlighet att vara delaktig i ett tidigt skede, så att hen kan påverka hur insatsen ska utformas och vad som ska uppnås. Barnet bör också ges förutsättningar att föra fram sina synpunkter löpande. Vid uppföljning ska barnet få beskriva sina upplevelser och önskemål. Det är viktigt att fråga om barnet tycker att det har blivit bättre. Ta sedan hänsyn till barnets åsikter i det fortsatta arbetet med att uppnå målen för insatsen.

Framträdande ruta/tips: Tips på verktyg för att skapa delaktighet

Det finns gott om metoder och material som hjälper oss att skapa förutsättningar för delaktighet vid samtal med barn. Här kommer några exempel som används inom Stockholms stad:

- **Tejping** – med hjälp av målade träfigurer får barnet visuellt gestalta sitt nätverk, sin livssituation eller en traumatisk upplevelse.
- **Tre husen** – ett samtalsverktyg för barn som ingår i metoden Signs of safety. Metoden fokuserar på trygghet och säkerhet för barnet och barns teckningar utgör en viktig del av metodiken. Tre husen utforskar vad som oroar barnet, vad som fungerar bra och hur barnet önskar att det var.
- **Det här vill jag berätta** – ett samtalsverktyg som kan användas för att hjälpa utsatta barn att beskriva sina upplevelser av svåra situationer och hur de har påverkat deras liv; [det-har-vill-jag-beratta.pdf](#) (sfsr.se), [guide.pdf](#) (sfsr.se)
- **Barnrättsboxen** – En rad verktyg utvecklade av föreningen Maskrosbarn för att hjälpa socialtjänsten i arbetet att göra barn delaktiga. Laddas ner på: [Barnrättsboxen - verktyg för att öka barns delaktighet | Maskrosbarn](#)

- **Spelet om mej** – spel framtagna för att bygga relation mellan barnet och socialtjänstens handläggare och för att öka barnets motivation att samtala. Finns även för uppföljning av LSS-insatser.
- **Samtalsmatta** – Metoden har utvecklats för att stödja personer att uttrycka sina åsikter och vara delaktiga i samtal. Metoden åskådliggör man med hjälp av bilder det som behandlas. Läs mer: [Information](#) | [Papunet](#)

Här hittar du mer information om olika metoder och verktyg: [Metoder och verktyg](#) | [SKR](#)

Barn som anhöriga

Ingress: När en förälder eller någon annan i barnets direkta närhet har allvarliga svårigheter eller plötsligt dör drabbas hela familjen – inte minst barnet. Det kan medföra oro, orimligt ansvarstagande, förändringar i vardagen och svåra upplevelser. Detta kan påverka barnets hälsa och utveckling, både på kort och lång sikt. Därför är det viktigt att dessa barn uppmärksammas inom socialtjänstens samtliga verksamhetsområden och får stöd.

Begreppet *Barn som anhöriga* innefattar enligt Hälso- och sjukvårdslagen barn i familjer där en förälder eller annan vuxen i barnets direkta närhet har missbruksproblem, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning, allvarlig fysisk sjukdom/skada eller oväntat avlider. Stöd till barn som är anhöriga är ett lagstadgat ansvar för hälso- och sjukvården och en viktig uppgift för socialtjänsten i arbetet med att tillgodose barns rättigheter.

Det finns ett gammalt ordspråk som säger att *Det man inte vet har man inte ont av*. När vuxna undviker att prata med barn om svåra saker i livet handlar det inte sällan om att de vill skydda barnet eller att de är rädda för att inte hitta de rätta orden. Då kan det ibland vara lättare att tänka att barnet inte har märkt något, eller redan vet det hen behöver veta. Men barn som saknar kunskap skapar ofta sina egna förklaringar som ibland är värre än verkligheten. Därför är det viktigt att barn får information om den situation de befinner sig i. De behöver också få möjlighet att prata om sina upplevelser och om det de får veta, för att kunna bygga kunskap och förstå.

När det finns allvarliga svårigheter eller uppstår en kris i familjen är det vanligt att barn tar stort ansvar. Det kan kännas stärkande för ett barn att kunna bidra i en svår situation, men samtidigt kan det leda till en orimlig börda för barnet. Då kan barnet behöva få avlastning så att ansvaret för hushåll, syskon och omsorg om föräldrar inte vilar på hen. Dessa barn lyfts i Stockholms stads *Program för stöd till anhöriga* fram som en riskgrupp för psykisk och fysisk ohälsa, försämrade skolresultat och andra svårigheter längre fram i livet. Det faktum att barn kan vara unga omsorgsgivare behöver uppmärksammas i alla socialtjänstens verksamheter.

Framträdande ruta/citat: Socialstyrelsen har ordet:

”Socialstyrelsen gör tolkningen att kommuners skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga även omfattar barn under 18 år. Även om målgruppen barn som anhöriga inte är tydligt utpekad i socialtjänstlagen har kommunerna enligt andra bestämmelser i denna lag ansvar för att barn och

unga ska få en trygg uppväxt, skydd och stöd. Därtill ansvarar kommunen för förebyggande insatser.”

”Ansvaret att uppmärksamma anhöriga barn och ge stöd eller hänvisa till rätt stödinsats ligger på var och en som i sitt arbete inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten möter dessa barns föräldrar och syskon. Det är också dessa yrkespersoner som behöver se till att föräldern får stöd i föräldraskapet efter behov och att barnet får information, råd och stöd efter behov.”

”Stöd till föräldrarna kan bestå av stöd i föräldraskap och stöd i att se barns behov. Stöd direkt till barnet kan bestå av information om den enskildes (ofta förälderns eller syskonets) svårigheter, till exempel om beroendeproblematiken, sjukdomen eller funktionsnedsättningen. Att träffa andra barn i liknande situation, få avlastning av skuld och skam och stärka skyddsfaktorer kan också vara viktiga stödinsatser. För en del barn behövs ytterligare stöd i olika former, till exempel bearbetning av sådant som varit känslomässigt påfrestande. För barn som har utvecklat egna symtom behövs behandlande insatser av olika slag.”

[Anhöriga som vårdar eller stödjer någon de står nära \(socialstyrelsen.se\)](https://socialstyrelsen.se)

Syskon är också anhöriga

Barn som har ett syskon med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning, sjukdom, missbruk eller annan problematik har också ofta många frågor. Generellt sett kan barn i utsatta situationer ha behov av stöd i att skapa en helhetsberättelse och ett sammanhang samt att själva få vara i fokus. Som anhörigt syskon kan barnet behöva få berätta om sig själv och sin syskonsituation, få ökad kunskap om sitt syskons funktionsnedsättning, diagnos eller problematik samt få ställa frågor och uttrycka tankar och känslor. Barnet kan också behöva få utrymme att prata om omgivningens reaktioner, relationer till kamrater och om sina framtidstankar.

Mindre framträdande ruta/tipsruta: Vill du veta mer? Syskonkompetens är en webbsida med information och kunskap om hur det är att vara syskon till en person med funktionsnedsättning: [Syskonkompetens \(agrenska.se\)](https://agrenska.se)

Framträdande ruta/Tipssida: Tips till dig som direkt eller indirekt kommer i kontakt med ett anhörigt barn:

- Uppmuntra och stötta föräldrar att prata öppet om situationen med barnet
- Ge föräldrar stöd för egen del och i föräldrarollen
- Stötta upp så att struktur och rutiner fungerar i barnets vardag
- Hjälpa barnet att få vara barn och slippa ta en vuxens ansvar
- Ge barnet möjlighet att uttrycka oro och funderingar
- Förmedla till barnet att hen får vara glad och må bra utan att känna skuld
- Uppmärksamma barnets eventuella behov av stöd i skolarbetet
- Möjliggör för barnet att ha kvar fritidsaktiviteter och kamratrelationer
- Hänvisa vidare när du inte själv kan ge barnet eller föräldrar stöd

Anhöriga barn kan erbjudas stöd genom samtal med dig som handläggare eller någon annan som har kunskap om anhörigproblematiken. Att uppmärksamma föräldrar på barnets situation och behov är indirekt ett stöd till barnet. Barn som behöver socialtjänstens skydd eller stöd kan erbjudas insatser via barn och ungdom, i öppenvård eller andra former av bistånd. Här är det viktigt att kroka arm och samverka för barnets bästa (se vidare *Familjeorienterat arbete* och *Om barnet far illa* nedan).

Här följer ett urval av metoder som du eller någon av dina kollegor efter utbildning kan erbjuda barn respektive föräldrar:

BRA – Barns rätt som anhöriga

BRA-samtal är en modell för att uppmärksamma anhöriga barns rätt till information, råd och stöd. Målgruppen är barn från 7 till 18 år som har en förälder eller annan vuxen omsorgsperson med missbruks- eller spelproblem, psykisk sjukdom, psykisk- eller intellektuell funktionsnedsättning, allvarlig fysisk sjukdom/skada eller som har avlidit. Till grund för modellen finns en samtalsguide och ett arbetsmaterial. Användningen av materialet anpassas till varje barns individuella behov. Modellen är utvecklad av stiftelsen Allmänna Barnhuset och praktiseras inom Stockholms stad.

Mindre framträdande tipsruta: Du hittar mer information på www.allmannabarnhuset.se/temaomraden/projekt/bra-barns-ratt-som-anhoriga/

Föra barnen på tal

Föra barnen på tal är en manualbaserad samtalsmetod som vänder sig till föräldrar med psykisk ohälsa och/eller missbruk som behöver kunskap om hur deras barn påverkas av deras ohälsa och stöd i att möta barnets behov. Metoden bygger på två samtal mellan behandlare och förälder. Syftet är att stärka föräldraskapet och stödja barnets utveckling.

Mindre framträdande tipsruta: Du hittar mer information på [Föra barnen på tal - Nationellt kompetenscentrum anhöriga \(anhoriga.se\)](http://Föra barnen på tal - Nationellt kompetenscentrum anhöriga (anhoriga.se))

Det finns ett flertal frivilliga organisationer som erbjuder anhöriga barn stöd och en möjlighet att träffa andra barn i liknande situation. Här kommer några exempel på verksamheter som får föreningsstöd från Stockholms stad:

Ersta Vändpunkten

Här kan barn som lever i eller vuxit upp i en familj med missbruk få stöd. De har bland annat gruppverksamhet för barn och ungdomar i olika åldrar från 4 år.

Vill du veta mer – www.erstavandpunkten.se

Trygga Barnen

Trygga Barnens syfte är att stötta barn som lever i eller har växt upp i en familj där någon har problem med missbruk. Här bjuds barn in till att komma på "Tryggt häng", fira högtider eller vara med i gruppverksamhet.

Vill du veta mer – www.tryggabarnen.org.

Maskrosbarn

Här kan barn i tonåren få stöd om de lever i dysfunktionella familjer med föräldrar som dricker för mycket, tar droger, mår psykiskt dåligt eller utsätter dem för våld, få stöd. Det är barnet själv som bestämmer om hen är ett Maskrosbarn.

Vill du veta mer – www.maskrosbarn.org.

BRIS

Via BRIS kan barn i utsatta livssituationer få samtalsstöd av utbildade kuratorer. Bris erbjuder också stöd till barn i grupp. I en stödgrupp får barnet träffa andra barn i liknande situation, kunskap om sina rättigheter och stöd i att hantera sin situation.

Vill du veta mer – [Bris - Barnens Rätt i Samhället](#)

Stockholms stad erbjuder också föräldrar stöd i föräldraskapet utan insatsbeslut från Socialtjänsten. Bland annat finns:

ABC föräldraträffar – ett generellt föräldrastödsprogram för alla familjer med barn 3–12 år.

Komet föräldraträffar – vid bråk i familjen, för familjer med barn 3–18 år.

Stella – Stöd och information till föräldrar som har placerade barn.

Vill du veta mer – [Stöd till föräldrar - Stockholms stad \(socialtstod.stockholm\)](http://socialtstod.stockholm)

Mindre framträdande ruta/tips: Vill du läsa mer om barn som anhöriga? Här hittar du mer information: [Barn som anhöriga \(anhoriga.se\)](http://anhoriga.se) [Stöd till barn som är anhöriga - Socialstyrelsen](#)

Barns delaktighet i individärenden inom vuxenhandläggning

Ingress: Även när en förälder är aktuell inom socialtjänsten utifrån en egen problematik kan barnet påverkas påtagligt av situationen och de beslut som fattas. Barnet har då rätt till information och stöd. Genom att uppmärksamma barnet kan hens trygghet och förståelse för sin situation öka. I vuxenhandläggningen kommer socialtjänsten indirekt i kontakt med anhöriga barn vars behov kanske inte uppmärksammas i något annat sammanhang.

Barn i vuxenhandläggning

Till att börja med är det viktigt att ta reda på om en vuxen som har kontakt med socialtjänsten har barn eller lever med ett barn. Ställ alltid frågan – oavsett vad som framkommer av folkbokföringen. Det kan finnas barn som inte syns där, till exempel umgängesbarn, en partners barn, ett minderårigt syskon eller ett annat barn som finns i den vuxnes vardag.

Om det framkommer att den vuxne har eller lever med barn ska du ställa frågor om barnet och föräldraskapet för att uppmärksamma och få en bild av barnets situation. Dessa frågor ger också föräldrar möjlighet att reflektera kring sitt föräldraskap. Många vuxna uppskattar att få frågor

kopplade till föräldraskapet, eftersom det ofta utgör en central del av den vuxnes liv och vardag. Se bilagan med tips på frågor att ställa till föräldrar i vuxenhandläggning.

Vissa beslut som fattas gällande vuxna påverkar barnet i hög grad – till exempel insatser som utförs i hemmet, som boendestöd. Andra exempel är beslut om behandlingsplacering för den vuxne, eller placering i skyddat boende där barnet är medföljande.

Familjeorienterat arbete

I vissa fall är en familj aktuell inom flera av socialtjänstens verksamhetsområden. Då bör ni ha en intern avstämning för att samråda kring vem som gör vad. Fundera också över vilken enhet som är bäst lämpad att prata med och ge stöd till barnet, till exempel utifrån tidigare kontakter, kännedom och ansvarsområden. Det är alltid den enhet som ansvarar för föräldrarnas insatsbeslut som har huvudansvar för att tillgodose barnets rätt till information om föräldrarnas insats. Ett familjeorienterat arbete, med intern samordning mellan verksamhetens olika enheter, skapar förutsättningar för bästa möjliga bemötande och goda resultat i arbetet med familjer som har kontakt med flera enheter.

Samtal med barn

Om du vill bjuda in ett barn till samtal när det är föräldern som är aktuell hos socialtjänsten behövs medgivande både från den berörda föräldern och från eventuell ytterligare vårdnadshavare. Information rörande den vuxne är sekretessbelagd gentemot barnet. Inför ett samtal med ett barn behöver det därför göras en överenskommelse med den vuxne om vad barnet kan få veta om den vuxnes situation och kontakt med socialtjänsten. Tänk också på att barnet under vissa omständigheter kan ha rätt till egen sekretess i förhållande till vårdnadshavaren.

Inför och under ett samtal behöver barnet få tydlig information om syftet med samtalet och få veta vad som kommer att hända med det som sägs. Frågorna och upplägget behöver anpassas utifrån barnets ålder och mognad. Genom att få prata med sin förälders handläggare kan barnets känsla av sammanhang öka, samtidigt som hens ansvar för föräldrarnas situation och mående avlastas.

Motivera föräldrar

Föräldrar kan ibland vara oroliga och tveksamma till att socialtjänsten pratar med deras barn. Det kan bland annat bero på att de är rädda för att barnet ska få veta för mycket och ges för stort ansvar. Därför är det viktigt att tydligt informera om barnets rättigheter, och förklara att barn brukar må bra av att få information anpassad efter sina förutsättningar och att få prata om sin situation. När ett barn blir uppmärksammat och får bekräftat att hen inte är ensam om och i sin situation kan det skapa hopp och trygghet.

Om barnet far illa

Det är viktigt att skilja på samtal med barn inom ramen för handläggning av en vuxens ärende och samtal som sker inom ramen för en utredning avseende barnets behov av skydd eller stöd.

Samtal med barn inom vuxenhandläggning går inte ut på att utreda barnets behov eller erbjuda barnet behandling. Om det framkommer uppgifter som tyder på att barnet skulle kunna behöva socialtjänstens skydd eller stöd ska socialtjänstens myndighetsutövande barn- och ungdomsverksamhet där barnet bor kopplas in. Det är vuxenenhetens ansvar att informationen överförs.

Delaktighet på gruppnivå

Ingress: Barn har rätt till delaktighet och inflytande. Det gäller även när det är en grupp barn som berörs av verksamheten och av beslut som ska fattas.

Löpande text: Det är viktigt att i dialog med barn fånga upp deras synpunkter, tankar och förslag. Det kan göras genom att på varje förvaltning inrätta forum för barns inflytande som barn själva har möjlighet att vara med och utforma. Att jobba med barns delaktighet på gruppnivå är ett sätt att utveckla verksamheten så att den blir bättre – inte bara för det enskilda barnet, utan även för andra barn som kommer i kontakt med verksamheten. För att kunna tycka till i en fråga behöver barnet ha en grundförståelse. Därför är det viktigt att förklara varför dialogen genomförs. Barnen behöver också få veta vad de kan påverka och inte, för att deras förväntningar ska vara rimliga och för att synpunkterna som kommer in ska kunna leda till reellt inflytande. Efteråt behöver barnen få veta hur synpunkterna har tagits till vara och på vilket sätt de har påverkat socialtjänstens arbete.

Inom socialtjänsten är det viktigt att vara tydlig med att deltagande i till exempel fokusgrupper alltid är frivilligt. Deltagande ska inte påverka handlägningsprocessen.

Mindre framträdande ruta/tips: Tips: *Unga Direkt* – en metod för att lyssna till barn med utgångspunkten att de själva är experter på sin egen situation. Metoden passar bäst för att träffa barn i grupp.

Ruta/tips, storlek anpassas efter utrymme: Viktigt att tänka på för att skapa delaktighet och inflytande på gruppnivå:

- Att det är på riktigt, det som sägs ska få ge avtryck
- Att processen är förankrad hos beslutsfattare
- Att processen är inkluderande och representativ
- Att återkopplingen är tydlig, rak och ärlig

2. Att beakta barnets bästa

Ingress: Socialtjänsten har en skyldighet att särskilt beakta det berörda barnets bästa vid alla beslut som fattas och alla åtgärder som vidtas som berör ett barn. Det betyder

att beslut och insatser ska analyseras utifrån hur barnet påverkas, både positivt och negativt. Barnchecklistor och barnkonsekvensanalyser är ett sätt att omsätta barnkonventionen i praktisk handling i det dagliga arbetet. Det räcker inte att bedöma barnets bästa utifrån forskning och beprövad erfarenhet, utan det är det enskilda barnet och konsekvenserna för just det barnet som ska stå i centrum.

Framträdande ruta/citat: ”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.”

FN:s konvention om barnets rättigheter (3.1)

Löpande text: Utredningar inom den sociala barn- och ungdomsvården utgår i sig från barnets bästa och en bedömning av vad som är bäst för barnet ska alltid ingå i utredningen. Vid beslut, åtgärder eller insatser som primärt rör barn ska barnets bästa vara avgörande. Barnet ska synliggöras i utredningen och barnets inställning och synpunkter ska så långt som möjligt framgå av beslutsunderlaget. Det ska också framkomma hur barnet varit delaktigt i utredningen. I ärenden som primärt rör barn är utredningen i sig, med sin analys och bedömning, en barnkonsekvensanalys. Arbetsätten som beskrivs i detta kapitel kan dock vara användbara för att bedöma och beskriva ett besluts konsekvenser för barnet även i ärenden som primärt berör ett barn.

I socialtjänstens utredningar som primärt berör en vuxen person utgår utredningen och insatsen från den vuxnes behov och önskemål. I de fall där ett barn påverkas direkt eller indirekt av beslut som fattas behöver ansvarig handläggare göra en särskild analys och bedömning av hur och i vilken utsträckning beslutet påverkar barnet. När en förälder eller annan närstående vuxen är aktuell hos socialtjänsten är barnets bästa inte styrande för beslutet men det ska dokumenteras hur barnets bästa och barnets synpunkter har beaktats och barnets bästa ska ha vägts in i beslutet.

Barnchecklistor

Löpande text: Inom socialtjänsten ska en barnkonsekvensanalys göras när ett beslut får påtagliga konsekvenser för ett eller flera barn. I vissa fall, främst i övergripande frågor men också i individärenden där de beslut som fattas inte bedöms få påtagliga konsekvenser för ett barn, kan det räcka med att stämma av med en barnchecklista. En barnchecklista är ett enklare verktyg som innehåller ett fåtal frågor för att tydliggöra om och i så fall hur ett beslut påverkar barn. Syftet med barnchecklistan är att säkerställa att barnrättsperspektivet uppmärksammas innan beslut fattas.

Pratbubbla: Har du barn eller lever du med någon annans barn?

Exempel på frågor som en barnchecklista bör innehålla.

- Vad handlar ärendet om och vilka tänkbara beslutsalternativ finns det?
- Berörs barn, direkt eller indirekt, av det beslut som ska fattas?

- Om nej, motivera varför.
- Om ja, på vilket sätt? Berörs ett enskilt barn, en grupp barn eller barn i allmänhet?
- Skillnader mellan flickor och pojkar?
- Får beslutet **påtagliga** konsekvenser för ett eller flera barn? – Gör en barnkonsekvensanalys.
- Om beslutet **inte** bedöms få **påtagliga** konsekvenser för barn:
  - Hur har barnets eller barnens bästa uppmärksammats?
  - Om beslutet berör ett enskilt barn, har frågor ställts till barnets förälder om barnets situation och föräldraskapet?
  - Finns det behov av åtgärder som kompenserar för eventuella negativa effekter?

Mindre framträdande ruta: För ytterligare vägledning i när en barnkonsekvensanalys ska göras och när barnchecklista kan vara tillräcklig, se stadens barnombudsmans ”Stödmaterial för att pröva barnets bästa”. Där finns också förslag till en mer omfattande barnchecklista med integrerad jämställdhetsanalys och förslag till barnkonsekvensanalys med integrerad jämställdhetsanalys.

Barnkonsekvensanalyser

Löpande text: När ett beslut kan få påtagliga konsekvenser för ett barn ska en barnkonsekvensanalys göras. Syftet med en barnkonsekvensanalys är att som beslutsfattare försäkra sig om att ett barnrättsperspektiv finns med i beslutsprocessen. En barnkonsekvensanalys innebär att man utforskar och dokumenterar vilka konsekvenser ett specifikt beslut kan få för ett barn. Det kan till exempel handla om påtaglig inverkan på grund av insatser i hemmet, placering av en förälder på behandlingshem, placering av en förälder i skyddat boende där barnet eventuellt också följer med eller beslut om ekonomiskt bistånd som får stor påverkan på barnets situation.

Barnkonsekvensanalysen är en del av beslutsunderlaget och det är därför alltid den enhet som fattar ett beslut som också har ansvar för att göra en barnkonsekvensanalys. För att kunna göra analysen kan det vara angeläget att ta hjälp av kollegor som arbetar inom andra enheter med kännedom om barnets situation. En barnkonsekvensanalys är inte en utredning av barnets behov av stöd och skydd. Det som ska utredas och bedömas i analysen är hur det beslut som socialtjänsten kommer att fatta gällande den vuxne, kan komma att påverka barnets rättigheter. Det är alltså inte en bedömning av exempelvis hur föräldrarna förhåller sig till sitt barn eller om barnet har behov av stöd. En barnkonsekvensanalys bör göras tidigt i processen för att kunna påverka beslutet och utformningen av en eventuell insats. En barnkonsekvensanalys kan göras i individärenden utifrån ett enskilt barns bästa men också utifrån en grupp barns bästa eller barns bästa i allmänhet med utgångspunkt i en specifik frågeställning eller åtgärd.

Hur gör jag en barnkonsekvensanalys?

En metod för att göra en barnkonsekvensanalys är att först redovisa möjliga ställningstaganden och därefter stämma av vilka av barnets rättigheter som påverkas av beslutet. Prioritera de av barnets rättigheter som påverkas mest av beslutet. Utifrån de berörda rättigheterna punktats sedan upp på vilket sätt barnet påverkas, positivt eller negativt och på kort respektive lång sikt. Detta

arbetssätt ger en lättöverskådlig bild av situationen och utgör ett underlag för den skriftliga dokumentationen. I de fall barnet påverkas negativt av ett beslut är det viktigt att tänka kring barnets eventuella behov av kompenserande åtgärder, alltså stöd som kompenserar för de nackdelar som ett beslut medför för barnet.

Presenteras som en figur liknande sida 22 i tidigare material: Exempel:

Alex mamma beviljas behandling på behandlingshem för sin alkoholproblematik. Detta bedöms påverka Alex rätt till psykisk hälsa, utbildning och social trygghet samt tillgång till båda sina föräldrar. På vilket sätt påverkas Alex? Plus eller minus?

Plus för barnet

Ökad chans att As mamma blir nykter och mer tillgänglig för A på sikt
A avlastas ansvar för sin mammas situation och mående
A erbjuds stöd för egen del under en anhörigvecka

A får en mer stabil tillvaro hos sin pappa
När mamma får stöd och A bor hos pappa kanske A lättare kan koncentrera sig på skolarbetet

Minus för barnet

A kommer att sakna sin mamma och kanske även känna oro för henne
Behandlingshemmet ligger 50 mil bort vilket gör det svårt för A att besöka sin mamma
As mamma kan inte stötta A med läxor så som hon gjort tidigare

Kompenserande åtgärder

As mamma och socialsekreterare berättar gemensamt för A om vad behandlingen innebär
En planering görs kring hur A kan besöka och hålla kontakt med sin mamma
I dialog med Barn och Ungdom framkommer att As pappa kommer att ta ett större ansvar för skolarbetet och att As mamma om möjligt hjälper till med läxor via FaceTime eller liknande

Viktigt att fundera över i samband med en barnkonsekvensanalys:

- Barn är inte en homogen grupp utan har olika förutsättningar och behov.
- Finns det motsättningar mellan olika barns intressen?
- Finns det motsättningar mellan kortsiktiga och långsiktiga intressen?
- Finns det intressekonflikter med vuxnas behov eller andra intressekonflikter?
- Behövs kompenserande åtgärder?
- Vilka åsikter har föräldrarna?
- Vilka åsikter har barnet?

Det är viktigt att vårdnadshavare och barn är delaktiga i analysen, det gäller även när beslutet gäller en förälder eller annan närstående som inte är vårdnadshavare och beslutet kan få påtagliga konsekvenser för ett barn. Hänsyn behöver dock alltid tas till gällande sekretessregler vilket det är särskilt viktigt att vara uppmärksam på när den vuxne inte är barnets vårdnadshavare.

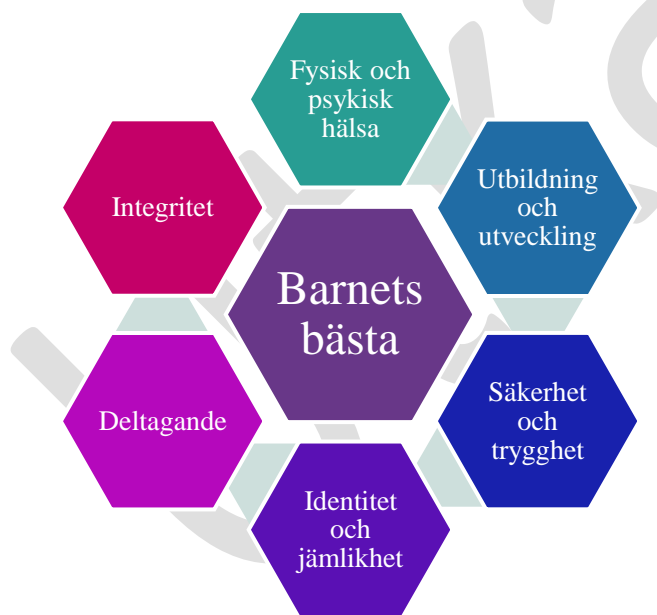
Prata med föräldrar om barnet och föräldraskapet

Löpande text: Enligt barnkonventionen betonas föräldrars ansvar för sina barn och barns rätt till sina föräldrar. Det är viktigt att ha en löpande dialog med föräldrar om barnet och om föräldraskapet. De känner i de allra flesta fall sina barn väldigt väl och kan ge viktig information om barnets personliga egenskaper och behov. Dialogen är också viktig för att hjälpa föräldrar att tänka kring sitt föräldraskap och göra det tillåtet att ventilera frågor och funderingar. Det gäller även när den aktuella föräldern inte har barnet stadigvarande boende hos sig eller inte är vårdnadshavare för barnet.

Se vidare bilaga: Tips på frågor att ställa till föräldrar i vuxenhandläggning.

Barnets bästa utifrån olika behovsområden

För att komma igång och tänka kring barnkonsekvensanalyser och barnets bästa kan det vara bra att ha tydliga behovsområden att utgå ifrån. Hur påverkas barns rättigheter inom de olika områdena av det beslut som ska fattas? Positivt eller negativt? När de finns alternativa beslutsmöjligheter, vilket beslut blir bäst eller minst dåligt för barnet? Områdena nedan är hämtade från barnkonventionen.

Rutorna läggs i anslutning till behovsområden ovan: Begreppsförklaringar och förslag på frågor att tänka kring:

Fysisk och psykisk hälsa

Barnets rätt till fysisk och psykisk hälsa samt känslomässigt välbefinnande.

Exempel på frågor: Hur påverkas barnets hälsa och känslomässiga välbefinnande av situationen som den är nu? Vilken betydelse skulle beslutet kunna få för barnets hälsa och välbefinnande?

Behov av kompenserande åtgärder?

Utbildning och utveckling

Barnets rätt till god utbildning både i skolpliktig ålder och under tidig barndom. Avser också fritidsaktiviteter och en meningsfull fritid.

Exempel på frågor: Har barnet tillgång till en god utbildning och en meningsfull fritid i dagsläget? Påverkas barnets rätt till detta av beslutet? Påverkas barnets möjligheter att tillgodogöra sig utbildning och fritidsaktiviteter av beslutet?

Behov av kompenserande åtgärder?

Säkerhet och trygghet

Barnets rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för barnets välfärd.

Handlar både om att skydda barnet från våld, skada, övergrepp och annan utsatthet och om att säkerställa barnets välfärd och utveckling. Berör barnets grundläggande materiella, fysiska, utbildningsmässiga och emotionella behov, liksom även deras behov av ömhet, trygghet och en trygg anknytning.

Exempel på frågor: Hur påverkas barnets säkerhet och trygghet av situationen som den är nu? Faror och risker i nuvarande situation? Styrkor och skydd i nuvarande situation? Vilken betydelse skulle beslutet kunna få för barnets säkerhet och trygghet?

Behov av kompenserande åtgärder?

Identitet och jämlikhet

Egenskaper som kön, sexuell läggning, nationellt ursprung, religion och trosföreställningar, kulturell identitet, personlighet.

Exempel på frågor: Vad behöver du känna till om barnet för att kunna ta ställning till barnets bästa? Finns det kulturella, religiösa eller andra aspekter hos eller runt barnet som bör vägas in i beslutet? Vad behöver du ta hänsyn till för att skapa förutsättningar för barnets deltagande? Exempelvis val av pronomen eller tilltalsnamn utifrån upplevd könstillhörighet – i samtal och dokumentation.

Deltagande

Barnets rätt till information, att komma till tals och bli lyssnad på samt barnets rätt till inflytande och självbestämmande.

Att få delta på lika villkor.

Exempel på frågor: Vad vet vi om barnets inställning till beslutet? Hur har barnet kommit till tals och gjorts delaktigt under beslutsprocessen? Har barnet fått adekvat information, utrymme att berätta och själv ställa frågor? Påverkas barnets möjlighet till deltagande av beslutet? Hur skapar vi förutsättningar för deltagande för ALLA barn med hänsyn till barnets ålder, mognad och funktionsnivå? Behov av samverkan med andra enheter och verksamheter?

Integritet

Barnets rätt till fysisk och psykisk integritet ska respekteras i alla sammanhang.

Självbestämmande.

Exempel på frågor: Hur påverkas barnets integritet av den vuxnas beslut, exempelvis vid insatser i det egna hemmet? Hur säkerställer vi barnets rätt till att skapa och upprätthålla en egen relation till sin förälder?

Behov av kompenserande åtgärder?

Dokumentation

Löpande text: När ett beslut får påtagliga konsekvenser för ett eller flera barn ska det framgå av beslutsunderlaget på vilket sätt barnets behov har beaktats och hur det har påverkat beslutet. Det gäller oavsett om beslutet bedöms vara positivt eller negativt för barnet och vid bifalls- såväl som vid avslagsbeslut.

En utredning ska avse uppgifter som har betydelse för beslut i ärendet. En utrednings omfattning begränsas även genom förordningen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. Dokumentationen rörande barn i ett vuxenärende får i enlighet med detta begränsas till att innehålla uppgifter som har betydelse för beslut om insats eller annat stöd. Det är alltså inte fråga om att skriva någon längre redogörelse avseende barnets situation och behov utan en kortfattad beskrivning kopplad till det aktuella beslutets konsekvenser för barnet och hur barnets bästa har beaktats.

I de fall barnets bästa måste ge vika för andra intressen, behov eller omständigheter, är det särskilt viktigt att analysen av hur barnets bästa har inverkat på beslutet finns dokumenterad – och varför den avvägningen görs.

Texten presenteras som en sammanfattning, de tidigare bilderna utgår och kan ersättas med ikoner eller liknande: Snabbguide till hur barnkonsekvensanalys vid beslut i ett socialtjänstärende kan göras

Identifiera vilka av barnets rättigheter som påverkas

Ta hjälp av barnkonventionen eller de olika behovsområden som tillsammans utgör barnets bästa.

Fundera över plus/-minus

Notera för varje artikel eller behovsområde som du har identifierat på vilket sätt barnets rättigheter påverkas, positivt och negativt, av olika beslutsalternativ på kort respektive lång sikt.

Analysera resultatet av plus/minuslistan

Ta ställning till vilket beslut som är lämpligt att fatta och notera hur beslutet påverkas av analysen.

Överväg behovet av kompenserande åtgärder.

Dokumentera

Av dokumentationen ska det framgå på vilket sätt barnets behov beaktats och hur det påverkat beslutet. Det gäller både vid positiva och negativa beslut.

Kap 3. Skolan som skyddsfaktor

Ingress: Forskning och erfarenhet visar att en god skolanknytning är en av de allra viktigaste skyddsfaktorerna i ett barns liv. En fungerande skolgång ger barnet bättre förutsättningar för framtiden, på flera sätt. Risken för psykisk ohälsa blir mindre, och sannolikheten minskar att barnet får sociala problem, som kriminalitet, missbruk och utanförskap. För barn med problematiska hemförhållanden kan skolgången vara helt avgörande för barnets fortsatta liv och möjligheter.

Löpande text: Barnkonventionens artiklar 28 och 29 handlar om barnets rätt till utbildning och utveckling i skolan. Artikel 28 beskriver samhällets skyldigheter att garantera tillgång till utbildning, och artikel 29 beskriver vad målen med utbildningen ska vara för att uppfylla rätten till utbildning.

Utbildningen ska syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter, lära barnet ha respekt för mänskliga rättigheter och andra värden samt förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv.

Barnrättskommittén anger att utbildningen ska vara barnfokuserad, barnvänlig och bidra till egenmakt för barnet (Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr. 1).

En fungerande skolgång säkerställer inte bara barnets rätt till utbildning, utan förutsättningarna för att barnets rättigheter i en vidare mening ska tillgodoses ökar. Till exempel rätten till utveckling, rätten till lek och rätten till god hälsa. Genom utbildning ökar barns kunskap om sina rättigheter och barnets möjligheter att ta del av information från massmedia. Skolgången innebär även att fler vuxna har insyn i barnets liv. Det stärker i sin tur barnets rätt till skydd mot fysiskt och psykiskt våld, vanvård och utnyttjande.

En positiv skolanknytning grundläggs redan i förskoleålder.

Löpande text: Trots att barnet inte är skolpliktigt förrän höstterminen det år hen fyller sex år ska barnet erbjudas förskola från och med ett års ålder i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier. Barn vars föräldrar inte arbetar eller studerar ska också erbjudas förskola om barnet har ett eget behov av det. Det kan till exempel handla om en tuff familjesituation eller fysiska och psykiska omständigheter som gör att barnet behöver särskilt stöd i sin utveckling. Även deltagande i förskola eller annan pedagogisk omsorg kan bidra till att barnet får flera av sina rättigheter tillgodosedda. Förskolan är en plats där barnet får sin dagliga omsorg och där pedagoger ser barnet och får insyn i barnets livssituation. Därmed är förskolan också en mycket viktig arena för tidig upptäckt av barn i behov av samhällets stöd.

Socialtjänstens ansvar för rätten till utbildning

Löpande text: Skolan spelar alltså en otroligt viktig roll i ett barns liv, både för att tillgodose barnets rätt till en **bra barndom** och för att skapa **förutsättningar för ett gott liv även i vuxen ålder**. Men det är inte bara skolans, utan även socialtjänstens ansvar att bidra till en fungerande skolgång för de barn socialtjänsten kommer i kontakt med, direkt eller indirekt via barnets föräldrar. Det kan ses som en del av socialtjänstens förebyggande insatser för att motverka att barnet i framtiden hamnar i ohälsa, missbruk, social utsatthet och kriminalitet.

Det finns särskilda grupper av barn som oftare presterar under sin förmåga i skolan, och som i lägre grad fullföljer grund- och gymnasieskolan. Dessa barn kommer också i kontakt med socialtjänsten i större utsträckning. De finns bland barn och unga som är placerade i samhällsvård, barn som får andra insatser från den sociala barnvården, barn med funktionsnedsättningar, barn som växer upp i familjer med återkommande ekonomiskt bistånd och bland barn vars föräldrar har bristande språkkunskaper och låg grad av etablering i det svenska samhället. De återfinns även bland barn som lever i trångboddhet, i dysfunktionella familjer, barn som tar ett orimligt stort ansvar för hemmet, syskon eller en förälder och som på grund av svårigheter i hemmiljön har svårt att koncentrera sig på sin skolgång. Dessa barn måste särskilt uppmärksammas av socialtjänsten och ges bästa tänkbara förutsättningar att klara sin skolgång.

Nedanstående lyfts fram som en framträdande ruta:

Du som träffar barn

Samtala med barnet kring skolan, hur barnet ser på sin skolgång och eventuella behov av stöd. Får barnet den hjälp och det stöd hen behöver i skolan och hemmet för att klara skolan? Har barnet behov av insatser för att stabilisera skolgången? Om barnet är placerad eller ska placeras utanför det egna hemmet – säkerställ barnets rätt till en obruten skolgång.

Du som träffar föräldrar

Samtala med föräldern kring barnets skolgång. Kan föräldern ge sitt barn det stöd hen behöver för att klara skolgången? Hur ser det ut med rutiner, närvaro och skolresultat? Hur fungerar dialogen med skolan? Behöver föräldern själv någon form av stöd för att kunna hjälpa sitt barn? Finns det saker på hemmaplan som kan försvåra barnets skolgång eller möjligheter till koncentration? Har barnet behov av kompensatoriska insatser eller stöd utifrån ett anhörigperspektiv?

Samverkan med förskola och skola

Löpande text: De allra flesta barn tillbringar en stor del av sin tid i förskolan eller skolan. Det innebär att de som jobbar där är de vuxna som träffar barnen mest i vardagen, vid sidan av föräldrarna. Därför är de ovärderliga samarbetspartners för socialtjänsten. De har en insyn i barnets liv som socialtjänsten i regel inte kommer i närheten av. Socialtjänsten och skolan har olika uppdrag, men behöver hitta sätt att arbeta tillsammans, i samverkan. Ett sätt att nå dit är att bygga ömsesidig tillit och betrakta varandra som kollegor i arbetet mot ett gemensamt mål – att tillgodose barnets bästa.

Forskning och studier visar att en lyckad samverkan ställer höga krav på det organisatoriska sammanhanget. Bland annat krävs förankring i organisationen, harmoniserande regelverk, tillräckligt med resurser och ett gemensamt synsätt. Dessutom behöver skolan och socialtjänsten ha god kunskap om varandras områden, och om de barn och unga de samverkar kring. Den största utmaningen med samverkan är otydlighet i uppdrag och ansvarsfördelning samt okunskap om varandras arbetsområden. Det stora utbudet av skolor är ytterligare en utmaning, eftersom många barn inte går i skolan i samma geografiska område som de bor i. Socialtjänstens arbete utgår däremot från den kommun/stadsdelsförvaltning där ett barn är folkbokfört eller har sin dygnsvila.

För att främja och underlätta samverkan har socialförvaltningen tillsammans med utbildningsförvaltningen tagit fram ett stödmaterial för samverkan mellan skolan och socialtjänsten. Stödmaterialet ska tydliggöra uppdrag och ansvar och kan med fördel användas som ett uppslagsverk.

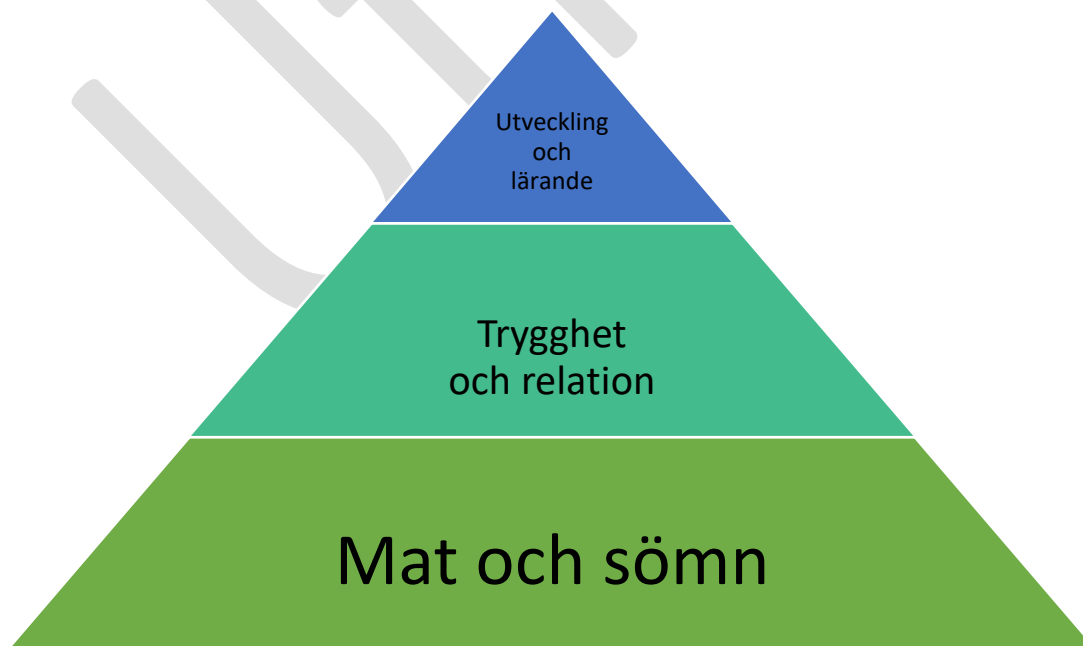
Tipsruta: Stödmaterial för samverkan mellan skolan och socialtjänsten:
https://intranat.stockholm.se/PageFiles/77675/Samverkan_skola-soc.pdf

Insatser för att stabilisera skolgången för barn och unga som är aktuella inom socialtjänsten:
[Rapport insatser för att stabilisera skolgång.pdf \(stockholm.se\)](#)

Insatser som stabiliserar skolgång

Löpande text: Socialförvaltningen har tagit fram en rapport som beskriver hur socialtjänstens arbete kan bidra till att stabilisera skolgången för barn som är aktuella inom socialtjänsten. Precis som vid annat socialt arbete behöver den här typen av insatser anpassas efter barnets individuella situation och behov.

Behovspyramiden (orden i pyramidens olika delar byts ev. ut till eller kompletteras med symboler för att illustrera barnets olika behov) visar hur en lyckad skolgång kräver en trygg och stabil grund. Det kan vara svårt för ett barn och en familj att ta emot stödinsatser i toppen av pyramiden om det svajar för mycket i grunden. Ibland behövs istället insatser i botten av pyramiden, vilket i förlängningen kan hjälpa till att stabilisera skolgången. I vissa fall är det tydligt att stöd behövs på en specifik nivå i behovspyramiden, och i andra behövs det på alla nivåer. Det är dock viktigt att komma ihåg att barnets rätt till utveckling och lärande inte kan vänta. Barnets barndom är nu.

I huvudet på en skolkurator

Petter Iwarsson arbetar som skolkurator i en av Stockholms stads skolor. Han är psykoterapeut, socialpedagog och har många års erfarenhet bakom sig som sakkunnig på Bris. Petter Iwarsson är också författare till böckerna *Samtal i skolan*, *Du behövs som vuxen* och *Samtal med barn och ungdomar*.

Skolfrågan, den måste ju ändå ni i skolan ta ansvar för? Diskussioner om ansvarsfördelning och vem som ska stå för kostnaderna präglar ofta den tvärprofessionella dialogen kring barn vars skolgång inte fungerar, trots ambitionen och viljan att hjälpa barn att klara skolan.

- Vi behöver sluta peka på varandra och faktiskt börja samarbeta i ordets rätta bemärkelse – alltså arbeta tillsammans. Jag ser det som att vi har olika arbetsuppgifter inom skolan och socialtjänsten. När vi alla bidrar så gott vi kan med våra olika pusselbitar kan vi skapa synergi ihop.

Det handlar inte om att socialtjänsten ska ta över skolans arbetsuppgifter, utan om att hjälpas åt med detta stora och viktiga uppdrag.

- Vems ansvar är det till exempel att få barn till skolan? Föräldrarnas! Och när det inte fungerar? Ja, då pekar vi på varandra. Vi behöver istället kroka arm utifrån våra olika perspektiv.

När skolgången blir en skyddsfaktor

Vi vet att en fungerande skolgång och goda skolresultat är en oerhört viktig skyddsfaktor för alla barn. Det är en av de skyddsfaktorer som har starkast stöd i forskning – en kunskap som vi alla behöver förvalta. För att skolan ska kunna utgöra en skyddsfaktor i ett barns liv behöver barnet komma till skolan och ha förutsättningar att ta till sig undervisningen.

- Föräldrar behöver skicka sina barn hela, rena, utsövda och mätta till skolan. Vi har också ett samhälle där föräldrar förväntas ha förmåga att stödja barnet i sitt skolarbete. Man behöver inte

arbeta nära barn så länge för att förstå att många barns verklighet är en helt annan. Att stödja föräldrar så att de mår bra och kan hantera sin egen och familjens vardag är en otroligt viktig insats för barn.

Det är långt ifrån bara barn- och ungdomsenheterna som spelar en viktig roll för att möjliggöra barns skolgång. Inom socialtjänsten finns många aktörer som kan göra skillnad.

- I arbetet med föräldrar som har egen problematik behöver barnet och föräldrarollen finnas med i samtalet. Situationen i hemmet, skolan och livet i stort behöver vara begriplig för barnet.

Vad är det då särskilt viktigt att tänka på i samtal med föräldrar?

- Jag tycker det är viktigt att uppmuntra till samarbete med barnets pedagoger. De behöver ha tillräckligt stor kunskap om läget för att kunna agera på ett klokt sätt. En öppen dialog mellan hemmet och skolans personal gör att vi kan hjälpa barnet genom att komplettera det som inte riktigt fungerar. Vi kan också få syn på områden där samhället behöver kliva in på ett mer genomgripande sätt.

Ett gemensamt ansvar

Vikten av samverkan berör inte bara dem som arbetar närmast barnen och föräldrarna – goda förutsättningar för samverkan behöver skapas på ledningsnivå. Samverkan behöver ske på alla nivåer i en organisation, rörelsen uppifrån och ner kan inte överskattas. Här spelar även politiken en viktig roll.

Visst finns det utmaningar som kan försvåra samverkan mellan skolan och socialtjänsten, men det är viktigt att inte fastna i uppgivenhet. Istället behöver vi fokusera på det som faktiskt kan göras.

- Vi kan alla bidra till ett barnrättsbaserat arbetssätt som stöttar barnets rätt till utbildning och utveckling. Samtidigt är det viktigt att vara uthållig och påminna oss om att det vi själva kan bidra med är en av pusselbitarna i ett större pussel. Även små saker kan spela stor roll. Tillsammans kommer vi längre.

I huvudet på en lärare

Madeleine Johansson arbetar som lärare vid SiS ungdomshem Folåsa. Statens institutionsstyrelse, SiS, är en statlig myndighet som bedriver tvångsvård, utredning och behandling. Varje år tar SiS emot cirka 1 000 barn och ungdomar mellan 12 och 21 år med beteendestörningar och allvarliga sociala problem.

- Barnen inom SiS saknar ofta skolidentitet och har dåliga skolerfarenheter och många misslyckanden i skolan bakom sig. Mitt mål är att skolan ska kunna anpassas så pass mycket att eleverna kan klara varje moment.

En skola för alla

Vad är viktigt i ert samarbete med socialtjänsten vid en placering utanför hemmet?

- Vi behöver material och information från barnets tidigare skola. Om vi vet vad barnet redan har gjort minskar frustrationen. Det tar dessvärre ofta tid att hämta in betyg och information om hur eleven har fungerat i tidigare skolgång. Men vet vi vilka hjälpmedel som tidigare har fungerat kan vi sätta in dem direkt. Vi vill undvika att upprepa tidigare misstag som kan göra att barnet får börja om på noll. Om jag vet direkt vilka svårigheter som har funnits och vad som har fungerat kan jag bättre hjälpa eleven att lyckas.

Och efter en placering?

- När elever lämnar oss har de kanske precis fått en fungerande skolgång och utvecklat en skolidentitet. Men det är inte alltid det finns en plan för den fortsatta skolgången. Socialtjänsten behöver hålla i den röda tråden och lyfta vikten av skolgång. Här har socialtjänsten blivit bättre under senare år. Det är också viktigt att tänka på när i tiden det är lämpligt för ett barn att flytta. Kan det anpassas efter barnets skolgång? Går det att undvika att flytta ett barn mitt i en termin? Och om det behöver göras – kan flytten anpassas efter skolans planering så att eleven ges möjlighet att avsluta och göra färdigt?

Har du något medskick till barnets föräldrar?

- En skolgång tar lång tid att bygga upp men går snabbt att radera. Föräldrarna behöver insikt i sitt barns problematik. Många av barnen inom SiS har neuropsykiatrisk problematik och psykisk ohälsa. Föräldrar kan behöva stöd i att förstå sitt barn, så de kan sätta rimliga krav och ha

rimliga förväntningar på barnet. Det som har hänt har hänt. Föräldrarna behöver stöd i att hitta fungerande vägar framåt och avlastas skuld för hur det har blivit.

Inkludering i skolan – en rättighet

Är det möjligt för alla barn att ta till sig undervisning?

- Det går inte att pressa ett barn som mår så dåligt, som våra elever ofta gör, att lära sig nya saker. Generellt sett möter vi inom SiS utagerande pojkar som har svårt att sitta still och flickor som bryter ihop och har svårt att komma upp ur sängen. Pedagogiken handlar om att hjälpa barnet att lyckas i skolan. Skolgången är A och O i våra elevers liv. Har du en fullgod skolgång med dig har du en grund att stå på, och det får barnet att tro på sig själv. När eleverna lyckas och får sina betyg – det gör verkligen något med dem. Även om svårigheterna kvarstår en tid kan de alltid falla tillbaka på att de har klarat grundskolan.

Hur tänker du kring förutsättningarna för skolgång för era elever?

- Barn som behöver vård ska få rätt vård. Ofta behövs ett fungerande samarbete med barn- och ungdomspsykiatri. Våra elever behöver också hög lärartäthet och små undervisningsgrupper som ger utrymme för individuella anpassningar. De behöver även få möjligheter till aktiviteter och pauser. Vårt ansvar är att göra skolan till en trygg plats för våra elever. Eleverna ska känna att det är okej att inte förstå och att skola inte handlar om att visa vad man redan kan. För att lyckas med det måste vi lärare ges förutsättningar att bygga goda relationer. Då kan vi skapa en skola för alla – på riktigt.

Mindre framträdande ruta/Tipsruta:

SiSam är en modell för skolsamverkan mellan tre parter: SiS ungdomshem, socialtjänsten och skolan i hemkommunen. Målet är att de placerade ungdomarnas skolgång ska löpa på utan avbrott, så att de får den utbildning de har rätt till och behöver. Läs mer här: [SiSam - samverkan för obruten skolgång - SiS - Statens institutionsstyrelse \(stat-inst.se\)](#)

För att övriga placerade barn ska få en obruten skolgång finns även SAMS-modellen. Den tillämpas i Stockholms stad och syftar till att ge ett konkret stöd för samverkan mellan socialtjänst och skola, Läs mer här: [Obruten skolgång för placerade barn - Skolverket](#)

4. Samverkan med flera aktörer

Ingress: För att ett barns rättigheter ska tillgodoses krävs ofta samverkan mellan flera olika verksamheter och huvudmän. Ett verktyg för samverkan kring enskilda barn är SIP, samordnad individuell plan. I samverkansprocesser finns det olika sätt att hålla barnet i fokus.

Löpande text: Barn och familjer är ofta aktuella inom flera verksamheter samtidigt. Det gäller både inom socialtjänstens olika områden och inom hälso- och sjukvården. Dessutom befinner sig de flesta barn på förskola eller skola under dagtid. Det innebär att de här arenorna

tillsammans spelar en avgörande roll i att tidigt upptäcka barn som kan vara i behov av stöd eller skydd. För att förhindra och motverka att större och mer ingripande åtgärder krävs i ett barns liv är det viktigt att så tidigt som möjligt skapa ett gott samarbete mellan olika aktörer som har insyn i barnets liv. När det brister i dialogen finns det en risk att insatserna kommer in för sent. Det kan också leda till att de inte utformas och anpassas efter individens behov och förutsättningar. Detta sker på bekostnad av barnets rättigheter.

När en utredning kring ett barns situation och eventuella behov av skydd eller stöd inleds är det därför viktigt att undersöka om andra vårdkontakter redan finns. Det kan till exempel vara inom socialtjänsten, elevhälsan eller hälso- och sjukvården. När flera olika aktörer ansvarar för insatser runt ett barn är det viktigt att en gemensam planering görs. Det underlättar för barnet och familjen, samtidigt som det säkerställer att barnets behov tillgodoses. Ett bra sätt att få till en gemensam planering är att samla alla aktörer, barnet och familjen i ett och samma möte. Det kan minska antalet möten för familjen och effektivisera utredningsprocessen.

Framträdande ruta: Ett viktigt verktyg i samverkan är SIP – samordnad individuell plan. Sedan 2010 finns lagstiftning om SIP. Enligt lag ska en individuell plan upprättas så fort en person behöver insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården, och dessa insatser behöver samordnas (2 kap 7§ SoL och 16 kap 4§ HSL). Den verksamhet som upptäcker att det finns ett behov av samordning är skyldiga att initiera arbetet med SIP om den enskilde samtycker till det. Barnet och familjen ska alltid få vara med och bestämma vilka som bör delta på ett SIP-möte. Ett SIP-möte måste förberedas noga och ha barnets önskemål i fokus så långt det är möjligt.

Pratbubbla/citat: ”Nu slipper jag gå till alla olika personal och säga vad den andra har sagt.”

Löpande text: Det finns olika sätt att se till att ett barn kan vara delaktigt och ha inflytande i SIP-processen. Även om barnet inte vill delta fysiskt under SIP-mötet är det barnet som ska vara i fokus. Barnet kan till exempel skriva ett brev som läses upp under mötet för att på så sätt göra sin röst hörd. Det är också viktigt att bestämma vem som ska se till att information om det som bestämts under mötet når fram till barnet.

Tipsruta: Håll barnet i fokus genom SIP-processen.

Låt barnet

- delta i planeringen genom att vara med vid förmöte
- berätta om sin åsikt för någon som utses att föra barnets talan på mötet
- skriva ett brev eller rita en teckning
- ha en stödperson med sig
- finnas med i rummet visuellt via ett foto eller en egen stol
- delta under en del av mötet
- delta via digital lösning
- delta vid uppföljning

Mindre framträdande ruta: I Stockholms stad finns flera lokala BUS-grupper (Barn i behov av särskilt stöd) som ansvarar för den strukturella samverkan i ett visst geografiskt område. Varje BUS-område innefattar en eller flera stadsdelsförvaltningar, skolor, BUP-mottagning och ett antal verksamheter inom hälso- och sjukvården. Syftet är att på ledningsnivå skapa förutsättningar för verksamheterna att samhandla kring barn i behov av samordnat stöd.

Löpande text: Skolan och förskolan har enligt lag ingen skyldighet att kalla till ett SIP-möte, men de kan initiera en SIP om de ser ett behov hos barnet. Om skolpersonal känner sig osäkra på vilka rutiner som gäller kan de kontakta socialtjänstens mottagningsfunktion.

Tipsruta: En lättanvänd enkät för att utvärdera delaktighet i SIP-möten har tagits fram av SKR: SIP-kollen <https://sipkollen.se/sv>

Löpande text: Det kan vara utmanande att få till en fungerande samverkan. Samordning sker inte automatiskt, utan kräver en långsiktig ambition, tid och resurser. Det krävs dels tydliga uppdrag och dels ett tillmötesgående förhållningssätt från samtliga verksamheter.

Mindre framträdande ruta/citat: ”Ett organisatoriskt mellanrum uppstår när en persons, grupps eller organisations ansvar, befogenheter, ambitioner, kompetens, information etcetera tar slut utan att någon annan persons, grupps eller organisations ansvar tar vid. Det uppstår ett glapp, ett mellanrum i väven av hur saker och ting har organiserats. I ett sådant mellanrum kan människor, frågor och problem hamna. Ingen kanske ens ser dem, eller om de gör det, vet de inte riktigt om det tillhör ens ansvar att agera eller hur.” (Tyrstrup 2014, s. 27)

Löpande text: Ett organisatoriskt mellanrum behöver inte nödvändigtvis bero på att någon har gjort fel. Det kan också uppstå när professionerna stannar vid gränsen för sitt mandat eller när lagen begränsar handlingsutrymmet, direkt eller indirekt. Ibland uppstår utdragna diskussioner om vem som är ansvarig för vad. Det kan försvåra och i värsta fall förhindra nödvändiga beslut. Vi som på ett eller annat sätt jobbar med barn har därför ett viktigt gemensamt ansvar – nämligen att skapa en fungerande samverkan som kan överbrygga dessa mellanrum. Då kan barns rättigheter tillgodoses.

Bilaga: Tips på frågor att ställa till föräldrar i vuxenhandläggning

Du är här på grund av att du har gjort en ansökan om stöd till socialtjänsten. Eftersom du har barn ställer vi alltid frågor om hur föräldraskapet och om hur ditt barn har det.

Alternativt

Du är här då en anmälan om oro har kommit till oss på socialtjänsten. Eftersom du har barn ställer vi alltid frågor om föräldraskapet och om hur ditt barn har det.

Frågor om föräldraskapet:

- Hur tror du att din situation påverkar dig som förälder?
- Finns det situationer när du behöver stöd i rollen som förälder?
- Hur fungerar det när du mår bättre och när du mår sämre?
- Av de livsområden (från bedömningsinstrument/utredningsinstrument) som tagits upp, är det något särskilt som påverkar dig som förälder?
- Är det något du önskar att du skulle kunna göra tillsammans med ditt barn, som du känner att du inte kan göra nu?
- Hur fungerar din kontakt med barnets skola? (eller förskolan alternativt annan pedagogisk omsorg?)
- Kan du stötta ditt barns skolgång på det sätt du önskar och vill?
- Skulle du vilja förändra någonting kopplat till ditt föräldraskap?

Frågor om barnet:

- Hur tror du att din situation påverkar ditt barn?
- Har du eller någon annan pratat med ditt barn om vad din situation innebär (funktionsnedsättning, psykisk funktionsnedsättning, missbruk eller annan problematik)?
- Hur kan du som förälder berätta för ditt barn om din situation och problematik? Av de livsområden som tagits upp, är det något särskilt som påverkar ditt barn? Hur märker du det?
- Om jag skulle fråga ditt barn om din situation, vad tror du att hen skulle säga då?
- Finns det något ditt barn vill göra med dig som du inte kan göra nu?
- Tror du att ditt barn behöver stöd? Med vad i så fall?
- Har ditt barn egna svårigheter? Om barnet har egna svårigheter, får ni stöd för detta?
- Hur fungerar det för ditt barn i skolan? (eller i förskolan alternativt i annan pedagogisk omsorg eller sysselsättning?)
- Hur är barnets relation med den andra föräldern? Finns det andra viktiga vuxna i barnets liv?
- När barn får kunskap om sina föräldrars problematik och att det finns hjälp att få, så minskar ofta deras oro och de känner sig tryggare. Tror du att ditt barn skulle vilja träffa mig (socialsekreterare) och få veta vem du träffar för att få hjälp?
- Ett bra sätt att inleda en öppen fråga kan vara:
Hur blir det för ditt barn när...?
Hur tror du att ditt barn märker på dig att...?
Hur tror du att ditt barn skulle beskriva...?